

Bemærkninger

til

tvende Stykker i "Kirkehistoriske Samlingers" I. Bind.

(af *Daugaard*, Biskop i Ribe.)

1) **B**rottstycken av en Dominikaner-Ordens Capitel-Bok ifrån 13 Århundredet, ved G. Stephens.

Ved dette Stykke, som jeg har læst med megen Interesse, og for hvilket enhver Ven af Nordens Kirkehistorie, navnlig af Munkehistorien, maa være Hr. Stephens meget taknemmelig, skal jeg tillade mig dels at foreslaae en anden Oversættelse end den ærede Forfatters af et Par latinske Ord, dels at modificere eller berigtige nogle Slutninger, Klosterhistorien vedkommende, som han har uddraget af det meddeelte Actstykke.

Forfatteren forklarer Ordet "*absolumus*" 3: *absolvimus* og i Participialform "*absoluti*", som oftere forekommer i de meddeelte Provindsialforhandlinger, om den egentlige Kirkelige Absolution, eller Tilsigelse af Syndsforladelse; men Sammenhængen hvori det forekommer, synes afgjort at tale for, at det her har Betydningen af at forløve eller, som man nu siger, entledige fra en Tjeneste, f. Ex. en Provindsialpriors, en Priors eller Suppriors. Man see t. Ex. S. 557, 20—25 og S. 566, 20—2.

Extensio pignorum som Forfatteren S. 576 antager at betyde den højre Haands Afhuggelse, er dog vel neppe

Andet end ligefrem: Nævernes Udstrækning enten til Angreb eller blot til Trusel. Jfr. S. 559, 7.

Til et Kloster af Dominikanerordenen i Aalborg har jeg intet Spor fundet før i de af Hr. Stephens meddeelte Actstykker, hvor der i et Provindsialcapitel holdt mellem 1275 og 1280 nævnes en frater Petrus Alæburgensis (S. 562, 3). Da det er aabenbart at Bynavne, som der og paa flere Steder gives de anførte Brødre, f. Ex. Strenginensis, Kalmarnensis, Bergensis, Roeskildensis, Ripensis osv., betegnes det Kloster, hvortil de høre, saa synes her at være et tydeligt Spor til et Kloster i Aalborg; men jeg finder det dog betænkeligt paa Grund af et saa enestaaende Datum at opføre et Dominikanerkloster i denne By ved Siden af de andre af denne Orden, for hvilke man har flere sikre Data; thi det kan dog ikke nægtes, at Tillægget Alæburgensis kunde paa et enkelt Sted betegne den Paagjældendes Fødested, medens det i Reglen betegner i hvilket Kloster han har hjemme.

Hvad her er sagt om Aalborg, gjælder og om Slagelse. Paa det anførte Sted nævnes en Frater Jordanes de Slaulosia; men da det ligeledes er det eneste Spor, der hidtil er forekommet mig, af et Dominikanerkloster i denne By, der kun formodes at have havt et Kloster eller Hospital af den Hellig Aands Orden, saa tør man ei heller uden videre sætte Slagelse paa Listen over de Byer, som have havt Dominikanerklostere.

Jeg antager, at den ærede Forfatter vil indrømme mig, at det Høieste vi tør slutte af disse Data, saalænge de staae saa ene, er at det er rimeligt at der har været Dominikanerklostre i de tvende Stæder.

Men af andre Enkeltheder i de meddeelte Actstykker har Hr. Stephens ganske ladet sig føre paa Vildspor. Saaledes naar han ogsaa regner Dalum, Rind eller Ring, Vissing og Ö-Kloster (NB. det jydsk) til Dominikaner-

ordenen. Abbedisserne af de 3 förstnævnte omtales vel i det Provindsialcapitels Acter, som holdtes i Aarhus 1291, men kun blandt andre Fromme, som Ordenens Præster burde indslutte i deres Forbønner. Disse 3 Klostre vare Nonneklostre, og om Dalum og Rind vides, at de vare til för Dominikanerordenens Stiftelse. Dalum-Kloster var af Augustinerordenen, de 2 andres Orden er ikke bekjendt. Naar Forfatteren fremdeles deraf, at *Priorissa Ripensis* nævnes 1253 og *Abbatissa de Randers* 1291 blandt dem, för hvilke der skal gjöres Forbønner, slutter til Dominikanerklostre, d. e. Nonneklostre af Dominikanerordenen, i Ribe og Randers, saa er denne Slutning atter för rask. Det eneste Nonnekloster, som vides at have været i Ribe, St. Nicolai, uden Tvivl af Benedictinerordenen var allerede til og i fuld Flor, da Dominikanerordenen stiftedes og för dens förste Kloster i Danmark blev bygget; Randers Fruekloster, som var af Benedictinerordenen, var til 1170, altsaa i det Mindste et halvt Seculum för Dominikanerordenens Stiftelse. At bygge endog kun en svag Formodning om, at der foruden de historisk bekjendte Klostre har været ogsaa hidtil ubekjendte, navnlig af Dominikanerordenen i disse Stæder, alene paa den Grund, at Klosterne Forstanderinder indesluttet med saa mange andre Mænd og Qvinder i og udenfor Klosterstand i Ordenens Bönner, gaaer slet ikke an.

Lidt længere maa jeg opholde mig ved Forfatterens Yttring om Ö-Kloster. Ö-Kloster, *insula*, nævnes flere Steder i de her omtalte Actstykker, og det er utvivlsomt, at det nævnes som et af Dominikanerordenens Klostre her i Norden; saaledes Aar 1254 absolveres d. e. (efter min Forklaring) forlöves dets Supprior og forflyttes til Åbo. Samme Aar skal "*frater petrus de domo insulensi*" visitere Klostrene i Skeninge, Skara og Lödese (S. 558, 1.)

1275—80 flyttes en Conversbroder did fra Obslo og Broder Bero, *insulensis*, skikkes til Ordensskolen i Oxford.

Dette Ö-Kloster antager Forfatteren at være Klosteret af dette Navn i Nörre-Jylland paa den Ö i Liimfjorden, som endnu kaldes Öland, og hvor Klosterets Bygning endnu bestaaer, som en Herregaard med Navnet Oxholm.

At dette Kloster ikke kan være meent ved det her omtalte Dominikanerkloster, er aldeles vist. Det jyske Ö-Kloster, ogsaa paa Latin kaldet *insula*, var et Nonne-kloster af Benedictinerordenen og nævnes som saadant i Kongebreve og andre Documenter 1272, 1275, 1279 og 1330. Det hørte altsaa til Herreklostrene, og det holdtes ved Magt som en kongelig Forlehning med Lehnsmændens Forpligtelse til at forsyne Klosterjomfruerne med Føde og Klæder udover Reformationens Indførelse lige til 1546, altsaa flere Aar efterat alle Tiggerklostre vare ophævede.

Men dette Ö-Kloster, som saaledes ikke kan søges i Jylland, antager jeg at maatte søges i Sverrig. Jeg er forliden bekjendt med den svenske Munke- og Kloster-historie til at turde med nogen afgjørende Vished paavise dette Klosters Sted, men jeg har en stærk Formodning om, at her maa være Tale om et Kloster paa Öland ved Östergothland. Navnet paa disse tvende Öer den danske og den svenske er ganske eens, og hvad der kunde tale for et Punkt i Sverrig er den Omstændighed, at den omtalte Forflyttelse fra Ö-Kloster er til et andet svensk Kloster, det i Åbo, og at de tre Klostre, som Broderen af Ö-Kloster skal visitere, ere svenske.

Men foruden at henlede den ærede Forfatters Opmærksomhed herpaa og at opfordre ham til af Kilder, som ere ham men ikke mig tilgængelige, at søge yderligere Lys over denne Sag, har jeg endnu en Bemærkning med Hensyn til Benævnelsen Abbed, som tillægges den her omspurgte Broder af Ö-Kloster. Benævnelsen Abbed

bruges aldrig i Dominikanerordenen; Prior er den stadige og eneste Benævnelse for en Overbestyrer af et Kloster af denne Orden. I Forbigaaende være det derfor sagt, at den Mand, der deelte Bestyrelsen af det jydsk Benedictinerkloster Ö eller *insula* med Priorinden, ei heller førte Abbedstitel, men kaldtes Prior. Jeg kan ikke forklare mig Ordet *abbas* i den Forbindelse, hvori vi her træffe paa det, anderledes end som et Slags Tilnavn eller Ögenavn, og antager, at de anførte Ord bør oversættes saaledes "Broder Petrus Abbas af Ö-Kloster". Herfor taler og den Form: *de domo insulensi*; thi havde her været Tale om Klosterets Abbed, forudsat at denne Titel var brugelig i dette Kloster, da havde det uden Tvivl hedt: *Abbas insulensis* eller *Abbas domus insulensis*, hvilket jeg iøvrigt ikke skal urgere, da Middelalderens latinske Skribenter just ikke ere meget nøieregnende med Sprogets Regler. Kun saameget om denne Sag, der i en tidligere slige Undersøgelser mere gunstig Periode kunde have givet Stof til en heel lærd Dissertation. At have skrevet disse faa Linier derom, skal ikke fortryde mig, og haaber jeg, at det ei heller skal fortryde Andre at læse dem.

2) Til de af Hr. Adjunct, nu Sognepræst, Thorup i samme Hefte meddeelte kirkelige Blandinger har jeg at bemærke, at det ikke er rigtigt, naar Erst Kirke (S. 649 i en Anmærkning) siges at være Weerst Kirke; thi Erst er det samme som Leierskou. Med hiint Navn anføres Sagnet og Kirken i flere ældre Böger, og navnlig findes i en Bog her paa Contoiret (over Bispedømmets Indkomster, over samtlige Pastorater, deres Sognepræster, Kirkernes Patroner m. v., som Bisköp Mathias Anchersen ved sin Tiltrædelse 1731 har ladet sig indrette til et Slags Lomme- eller Reisebog) Pastoratet nævnt saaledes: Erst

eller Lærshou og Jordrup. I *A. Berntsen* "Fructbar Herlighed" nævnes Pastoratet 'slethen Erst og Jordrup. (S. 230). At de tvende Navne Verst og Erst staae i et Slags Relation til hinanden f. Ex. som Vestersted og Östersted, hvortil maaskee endnu kunde föies Seest, der i den ovennævnte Lommebog kaldes Seested eller Sehested (Söndersted eller Sydsted?), er ikke urimeligt.
